

Пясковський Вадим Валерійович, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ МАЛОЛІТНІХ

Ефективність розслідування будь-яких злочинів залежить, в першу чергу, від правильності визначення слідчим основних напрямів розслідування та проведення в кожному окремому випадку найбільш оптимального комплексу слідчих (розшукових) дій та інших заходів. Вибір алгоритму розслідування злочинів багато в чому залежить від аналізу типових слідчих ситуацій, які складаються на початковому етапі.

Структуру початкового етапу розслідування будь-якого злочину становлять: планування розслідування; початкові слідчі (розшукові) дії; оперативно-розшукові заходи.

Початковий етап розслідування насильницьких злочинів проти статевої недоторканості малолітніх має наступні завдання: отримання і закріплення вихідної інформації про злочин шляхом проведення слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів; встановлення і затримання підозрюваного (підозрюваних); перевірка причетності конкретної особи або осіб до вчиненого статевого посягання.

Найбільш типовими слідчими ситуаціями, що виникають на початковому етапі розслідування насильницьких злочинів проти статевої недоторканості малолітніх, залежно від обсягу та змісту інформації про особу (осіб), яка вчинила кримінальне правопорушення, є наступні:

- 1) особа, яка вчинила злочин, затримана на місці вчинення злочину;
- 2) особа, яка вчинила злочин, затримана через деякий час після його вчинення (від декількох годин до декількох днів);
- 3) особа, яка вчинила злочин, зникла з місця події, але відомі її дані;
- 4) особа, яка вчинила злочин, зникла з місця події, і її дані невідомі.

Кожній з вищеписаних ситуацій відповідають певні завдання. Так, якщо злочинець затриманий на місці події, або відразу після вчинення насильницьких дій основним завданням слідчого є створення доказової бази, достатньої для повідомлення затриманій особі про підозру. Це здійснюється шляхом проведення слідчих (розшукових) дій – допитів, пред'явлення для впізнання, призначення відповідних експертиз. Крім того, слідчий повинен припиняти можливі спроби вчинення тиску на потерпілу дитину і її близьких осіб.

Якщо насильник невідомий, головними завданнями є його встановлення, розшук і затримання. Для цього необхідно відразу ж, після звернення потерпілого (зазвичай, батьків або інших родичів дитини) до правоохоронних органів, організувати розшук злочинця по «гарячих» слідах. Потрібно допитати потерпілу дитину про час і місце вчинення злочину, про відмітні ознаки зовнішності і одягу злочинця або злочинців, знаряддя злочину, про речі, які забрав злочинець у потерпілого. Під час допиту потерпілого необхідно з'ясувати, як було вчинено напад: злочинець переслідував, йшов назустріч або з'явився із засідки, а також чи передував нападу контакт з потерпілим, що говорив злочинець під час і після вчинення насильницьких дій. Необхідно з'ясувати, яким чином потерпілий опинився на місці вчинення злочину і як його залишив. За цими даними можна припустити можливий напрямок зникнення злочинця з місця події. Після цього потрібно організувати заслони на шляху його прямування, а також переслідування. При організації розшуку злочинця по «гарячих» слідах слід мати на увазі дві основні розшукові версії: злочинець проживає в районі вчинення злочину; злочинець не є жителем даної місцевості. У першому випадку злочинець може сховатися недалеко від місця вчинення злочину, в іншому випадку, як правило, буде прагнути залишити район вчинення злочину. Показання потерпілого можуть містити дані, що вказують на велику ймовірність тієї чи іншої версії. Так, якщо злочинець приховував своє обличчя, він, можливо, побоювався бути впізнаним, а якщо тримався вільно, то, швидше за все, він не проживає в даній місцевості.

Особливості розшуку злочинця по «гарячих» слідах визначаються місцем вчинення злочину. Так, якщо злочин вчинено в сільській місцевості (в лісі, полі, селі), велике значення має переслідування злочинця за допомогою службово-розшукової собаки, прочісування прилеглих масивів, де міг сховатися злочинець. При вчиненні злочину у великому місті, особливо в денний час, використання розшукової собаки ускладнене оскільки злочинець часто використовує транспортні засоби (навіть громадський транспорт) з метою швидкого залишення місця події. У цих умовах значну допомогу в організації розшуку може надати встановлення і опитування громадян, які перебували в районі передбачуваного руху злочинця, від яких можна отримати додаткові відомості про його прикмети і напрямок руху.

У деяких випадках, доцільно встановити спостереження за місцем, де було вчинено насильницький статевий злочин. Криміналістами давно помічено, що нерідко осіб, які вчинили сексуальне насильство, «притягує» до місця події якась нездоланна сила.

По можливості, за допомогою потерпілого і свідків необхідно скласти композиційний або мальований портрет передбачуваного насильника, який необхідно використовувати при проведенні подвірного (поквартирного) обходу. Одночасно організовується відпрацювання житлового масиву і установ, розташованих в районі вчинення злочину.

Якщо розшук злочинця по «гарячих» слідах не дав результатів, то необхідним є своєчасне проведення розшукових заходів. Розшукові заходи є додатковим засобом встановлення обставин, що мають значення для розслідування. Вони можуть бути класифіковані за різними підставами. Так, залежно від поставлених цілей вони поділяються на дві групи.

До групи розшукових заходів, спрямованих на отримання підстав для проведення слідчих (розшукових) дій, відносяться: перевірка за обліками поліції, вивчення архівних кримінальних проваджень і матеріалів, пошук очевидців і т.д.

До групи розшукових заходів, спрямованих на затримання підозрюваного, відносяться: організація постійного чергування в місцях ймовірної появи розшукуваної особи, складання композиційного портрета підозрюваного, обстеження ділянок місцевості, патрулювання вулиць зі свідками злочину з метою впізнання злочинця.

У випадку затримання підозрюваного, з ним проводяться наступні дії: допит, тимчасове вилучення одягу, обшук за місцем проживання, судово-медична експертиза (освідчування) та інші види експертиз, пред'явлення для впізнання потерпілій дитині або свідкам.